

SYLWIA WILCZEWSKA

FILOZOFOWIE I FILOZOFIA W *GEOGRAFII* STRABONA Z AMASEI

Choć *Geografia* Strabona z Amasei jest dziełem z pogranicza historii i nauk przyrodniczych, filozoficzne wykształcenie autora i waga, jaką mają dla niego zagadnienia związane z filozofią, wielokrotnie dają się zauważyć na kartach jego książki. Opisując *οἰκουμένην*, Strabon wspomina konkretnych filozofów tak przy opisie poszczególnych miast, jak i w dyskusji z Eratostenesem na temat traktowania eposów homeryckich jako źródeł wiedzy historycznej i geograficznej. Wyłaniający się z *Geografii* niejednolity obraz *φιλόσοφοι* jest częścią zawartego w niej zapisu przemian, które zachodziły w podejściu do filozofii i nauki na przełomie epoki hellenistycznej i epoki Cesarstwa.

RÓŻNE ZNACZENIA OKREŚLENIA *φιλόσοφοι*

Już we wprowadzeniu do *Geografii* Strabon zdradza swą afiliację filozoficzną, pisząc, że filozofia jest „nauką o rzeczach boskich i ludzkich” („ἡ τε πολυμάθεια [...] οὐκ ἄλλου τινός ἐστιν ἢ τοῦ τὰ θεῶν καὶ τὰ ἀνθρώπων ἐπιβλέποντος, ὧν περὶ τὴν φιλοσοφίαν ἐπιστήμην φασίν”) – zgodnie z definicją mądrości uznawaną przez szkołę stoicką¹, w której tradycji wykształcił się uczony z Amasei i z której poglądami się zgadzał. Koncepcje

Mgr Sylwia WILCZEWSKA – Katedra Historii Filozofii Nowożytnej i Współczesnej, Instytut Filozofii Teoretycznej, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II; adres do korespondencji: ul. Dąbrowskiego 17, 18-106 Niewodnica Kościelna; e-mail: sylwia.wilczewska@kul.pl

¹ S. Swieżawski, *Dzieje europejskiej filozofii klasycznej*, Warszawa–Wrocław: Wydawnictwo Naukowe PWN SA 2000, s. 160. Por. Sekstus Empiryk o stoikach: „τὴν φιλοσοφίαν φασίν ἐπιτήδευσιν εἶναι σοφίας, τὴν δὲ σοφίαν ἐπιστήμην θεῶν τε καὶ ἀνθρωπίνων πραγμάτων” (*SVF* II.36).

stoików są wyraźnie obecne w dziele Strabona – wskazują na to choćby określanie fizyki jako rodzaju ἀρετή, wzmianki o kształtującej świat opatrności (πρόνοια), pochwała opanowania (ἀθαρμιαστία) i krytyka luksusu², wielość i różnorodność tematów poruszanych w związku z zagadnieniami geograficznymi³, a przede wszystkim specyfika jego empirycznych metod⁴. Autor *Geografii* korzysta też czasem z informacji zawartych w znanych mu częściowo dziełach Arystotelesa, ale do jego filozofii wydaje się odnosić sceptycznie, nieufnie odnosząc się do charakterystycznego dla perypatetyków zamiłowania do poszukiwania przyczyn poszczególnych zjawisk⁵. Nawet więc jeśli pewne związane z filozofią tezy Strabona – jak ta o opatrności stwarzającej jako pierwsze istoty żywe⁶ – nie pokrywają się z twierdzeniami stoików, to stoicyzm jest mu wyraźnie najbliższy spośród szkół filozoficznych jego epoki.

Zważywszy na silny związek Strabona ze stoicyzmem, nie może dziwić, że większość z wymienianych przez niego filozofów to przedstawiciele tej szkoły. Przy różnych okazjach w *Geografii* pojawiają się tak ważne postacie jak Chryzyp z Soloi, Kleantes z Assos i Zenon z Kiton, a także: Apollonios z Nyssy, Atenodoros (źródło wiedzy Strabona o mieście Petra), Panajtios z Rodos i Posejdonios z Apamei.

Drugą najliczniej reprezentowaną w *Geografii* szkołą jest Perypat. Mimo stoickiej afiliacji Strabona, jego filozoficzne wykształcenie nie ograniczało się do nauki tej szkoły – studiował również pisma Arystotelesa⁷, miał więc okazję zapoznać się ze środowiskiem jego uczniów w większym stopniu niż z innymi szkołami. Z perypatetyków, poza Arystotelesem, wymienieni są w *Geografii*: Ariston z Keos, Atenajos, Boetos z Sydonu, Faniasz z Eressos, Ksenarchos z Seleucji i Teofrast z Eressos.

Strabon mówi o wymienionych wyżej myślicielach jako o znanych mieszkańcach opisywanych przez niego miast. W podobnym kontekście pojawiają

² D. Dueck, *Strabo of Amasia: A Greek Man of Letters in Augustan Rome*, London–New York: Routledge 2000, s. 62-67.

³ E.G. S i h l e r, *Strabo of Amaseia: His Personality and His Works*, „The American Journal of Philology” 44:1923, z. 2, s. 139-140.

⁴ Ch.H. R o s e m a n, *Reflections of Philosophy: Strabo and Geographical Sources*, w: *Strabo's Political Geography: The Making of a Kolossourgia*, red. D. Dueck, H. Lindsay, S. Potheary, New York: Cambridge University Press 2005, s. 40.

⁵ M. W r ó b e l, *Strabon o Arystotelesie i jego dziełach*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Classica Wratislaviensis” 1996, nr 20 (1877), s. 47.

⁶ A. P a c e w i c z, *Strabon, Geografia XVII 1, 36*, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Classica Wratislaviensis” 2007, nr 27 (2972), s. 93.

⁷ S i h l e r, *Strabo of Amaseia*, s. 136.

się również trzej filozofowie sceptycznej Akademii: Arkesilaos z Pitane, Karneades z Kyreny (według przywoływanej przez Strabona opinii najlepszy spośród Akademików) i Metrodoros ze Skepsis, dwaj presokratycy: Demokryt z Abdery i Anaksymander z Miletu, dwoje kyrenaików: Arystyp i Arete z Kyreny, dwaj cynicy: Bion z Borystenes i Diogenes z Synopy, a także platonik Ksenokrates z Chalcedonu i założyciele odrębnych szkół filozoficznych: Epikur z Samos, Euklides z Megary i Menedemos z Erytrei. Słowem φιλόσοφος Strabon określa także Eratostenesa z Kyreny; nie wspomina przy tym nic o jego poglądach ściśle filozoficznych, ale ilość cytatów i nawiązań do uczonego z Kyreny wskazuje na to, że szczegółowo znał jego myśl – a więc prawdopodobnie wiedział, że ten zajmował się również filozofią i skłaniał się w swych poglądach ku platonizmowi.

Poza tymi z Greków, których dziś określilibyśmy jako filozofów, wśród wymienionych przez Strabona φιλόσοφοι znajduje się także Homer i logograf Hekatajos z Miletu. Choć na kartach *Geografii* przy okazji omawiania poszczególnych miast i krain pojawiają się czasem pochodzący z ich okolic znani twórcy literaccy, tylko Homer, którego pozycja w dziele Strabona jest wyjątkowa, jako jedyny poeta określany jest słowem φιλόσοφος.

Mianem φιλόσοφοι Strabon określa także grupy ludzi, uznawanych za kapłanów lub mędrców, niezwiązane z kulturą grecką – zamieszkujące Indie, Egipt, Galię i Wyspy Brytyjskie. Druidzi zajmowali się według niego (4.4.4) filozofią naturalną i moralną, a kapłani egipscy – filozofią i astronomią (17.1.3). Szczególnie dużo miejsca poświęca Strabon opisowi indyjskich φιλόσοφοι, jak nazywa „najważniejszą i najmniej liczną” (15.1.39) spośród indyjskich grup społecznych, według opisu Megastenesa, na którym opiera się tu Strabon, dzielącą się na *Brachmanes* i *Garmanes* (15.1.59). Ich zajęcie polega na kierowaniu obrzędami, doradzaniu władcom i spisywaniem przydatnej wiedzy; Strabon porównuje ich funkcję do funkcji perskich Magów (15.1.68). Autor *Geografii* określa też w ten sposób Babilończyków i Egipcjan jako ogół, podając jako powód charakterystyczne cechy ich kultury (2.3.7) – tu jednak chodzi raczej o ich zamiłowanie do wiedzy, podobnie jak Ateńczycy, określani obok jako φιλόλογοι i przeciwstawieni Spartanom, charakteryzują się miłością do słów.

Grupa osób kojarzona przez Strabona z filozofią jest więc rozległa i różnorodna: zaliczają się do niej filozofowie zawodowi, dla których działalność w konkretnej szkole filozoficznej stanowi główną aktywność, poeta, historyk i charakterystyczne grupy społeczne spoza kultury greckiej: indyjscy bramini, egipscy kapłani i celtyccy druidzi.

Może się wydawać, że w oczach Strabona φιλόσοφος to konkretny zawod. Pisząc o Metrodorze ze Skepsis, Strabon odnotowuje, że ten z filozofa stał się człowiekiem uczestniczącym w życiu publicznym (τὸν πολιτικὸν βίον) (13.1.55); jest to zgodne z definicją polityka podaną przez Strabona w pierwszej księdze⁸: polityk – adresat *Geografii* – jako człowiek wykształcony zna podstawy filozofii, ale sam nie ma czasu na badania, bo jego zajęcie polega na czym innym. Na oddzielanie przez Strabona roli filozofa od roli polityka wskazuje także wzmianka o generale Diodorze, zabójcy rady miasta Adramyttion, który, by przypodobać się władcy, podawał się za rektora i filozofa Akademii (13.1.66). Według Strabona (4.1.5) każdy, kto pretenduje do miana człowieka cywilizowanego, powinien mieć podstawowe wykształcenie filozoficzne; jest ono czymś właściwym dla ludzi wolnych, ale nie czyni jeszcze filozofem, który pisze i naucza w ramach szkoły.

Autor *Geografii* odróżnia tych zawodowych filozofów od innych uczonych: gdy wymienia najważniejszych mieszkańców poszczególnych miast, mianem φιλόσοφοι określa tylko przedstawicieli poszczególnych szkół filozoficznych, odróżniając ich od pozostałych uczonych, jak i od artystów. Ważną, jaką dla uczonego z Amasei ma to rozróżnienie, ukazuje również jego irytacja *Pentathlosem* Eratostenesem, który według niego nie może się zdecydować, czy chce zajmować się filozofią, czy traktuje ją tylko jako odskocznnię od swego właściwego zajęcia (trudno powiedzieć, którą dziedzinę zainteresowań swego adwersarza Strabon ma tu na myśli): „μέσος [...] τοῦ τε βουλομένου φιλοσοφεῖν καὶ τοῦ μὴ θαρροῦντος ἐγχειρίζειν ἑαυτὸν εἰς τὴν ὑπόσχεσιν ταύτην, ἀλλὰ μόνον μέχρι τοῦ δοκεῖν προϊόντος, ἣ καὶ παράβασιν τινα ταύτην ἀπὸ τῶν ἄλλων τῶν ἐγκυκλίων πεπορισμένου πρὸς διαγωγὴν ἣ καὶ παιδίαν” (1.2.2).

Z drugiej strony, nie da się ukryć, że wielu φιλόσοφοι z *Geografii* to nie tyle zawodowi filozofowie, co w ogóle uczeni (Strabon, śladem tradycji, zalicza do nich także – jak wspomniano – Homera), niekiedy zaś, szczególnie w opisie Indii, słowem tym określani są mędracy: mistrzowie sztuki życia. Tę pozorną niespójność może wyjaśnić fakt, że Strabon to uczeń i zadeklarowany zwolennik szkoły stoickiej, w której węższe, praktyczne rozumienie filozofii występowało równoległe z szerszym, bardziej teoretycznym⁹, odzwiercie-

⁸ „πολιτικὸν λέγομεν οὐχὶ τὸν παντάπασιν ἀπαίδευτον, ἀλλὰ τὸν μετασχόντα τῆς τε ἐγκυκλίου καὶ συνήθους ἀγωγῆς τοῖς ἐλευθέροις καὶ τοῖς φιλοσοφοῦσιν (1.1.22), ale: τοῦτο [= βλέπειν τὸ διὰ τί] τοῦ φιλοσοφοῦντος μόνου, τῷ δὲ πολιτικῷ σχολῆς οὐ τοσαύτης μέτεστιν ἣ οὐκ ἀεί” (1.1.21).

⁹ A.-H. Chroust, *Philosophy: Its Essence and Meaning in the Ancient World*, „The Philosophical Review” 56:1947, z. 1, s. 48-50.

dlanym przez definicję podaną przez Strabona na początku dzieła. W węższym rozumieniu filozofia miała być przede wszystkim wiedzą o szczęśliwym życiu – i na tej właśnie wiedzy koncentrowały się współczesne Strabonowi szkoły filozoficzne, zrzeszające filozofów zawodowych. W sensie szerszym filozofią była każda w ogóle wiedza; nauki przyrodnicze były w tym ujęciu istotne ze względu na charakteryzujące stoików przekonanie o silnym związku etyki z nauką o przyrodzie (fizyka), którą trzeba zgłębić, by poznać swe miejsce w świecie i wynikające z niego konsekwencje¹⁰.

Zakres i wzajemne relacje filozofii i poszukiwanej przez nią mądrości różnią się u poszczególnych stoickich autorów, ale dla większości z nich celem zajmowania się filozofią rozumianą szerzej jest dotarcie do filozofii właściwej – etyki pojętej jako eudajmonistyka. Wskazuje na to fakt, że większość stoików (choć np. nie Posejdonios z Apamei i Chryzyp z Soloj, obaj pojawiający się na kartach *Geografii*) układa je w kolejności od logiki przez fizykę do etyki. Tylko u Chryzypa etyka nie jest owocem dwóch poprzednich nauk¹¹.

Choć Strabon nie odnosi się tu bezpośrednio do tego trójpodziału, otwierający jego dzieło wykład o relacji między filozofią a geografiami nosi znamiona dominującego wśród stoików poglądu¹². Uczony z Amasei zaczyna swe dzieło tezą, że geografia stanowi odpowiedni temat badań filozoficznych, a na jej poparcie podaje trzy argumenty (1.1.1-1.1.19): po pierwsze – zajmowanie się geografiami przez filozofów należy do tradycji, po drugie – do badania geografii potrzebna jest *πολυμάθεια*, wszechstronna wiedza, po trzecie wreszcie – znajomość geografii przynosi praktyczne korzyści, a to ich właśnie dotyczy sztuka szczęśliwego życia. Trzeci argument Strabona mówi więc, że geografia służy (wąsko pojmowanej) filozofii, bo dostarcza praktycznych narzędzi do osiągnięcia szczęścia. Drugi odwraca tę kolejność: to filozofia (pojmowana szeroko) służy geografii, bo tylko ona zajmuje się tak szeroką tematyką, by dostarczyć geografowi wszystkich potrzebnych narzędzi. *Πολυμάθεια*, odgrywająca istotną rolę tak w pierwszym, jak w drugim argumentcie, nie jest niczym innym niż wiedzą o rzeczach boskich i ludzkich – a taka przysługuje tylko filozofowi zgodnie z poglądami stoików. Według Strabona, podobnie jak według większości stoików, jej

¹⁰ W. Jordan, *Ancient Concepts of Philosophy*, London–New York: Routledge 1990, s. 154.

¹¹ A.A. Long, D.N. Sedley, *The Hellenistic Philosophers*, t. 1: *Translations of the Principal Sources, with Philosophical Commentary*, Cambridge–London–New York–New Rochelle–Melbourne–Sydney: Cambridge University Press 1987, s. 160.

¹² Roseman, *Reflections of Philosophy*, s. 29.

zwieńczeniem jest wiedza praktyczna, pomagająca osiągnąć szczęście – odpowiednik etyki wyrastającej z fizyki i logiki.

Choć tu analogia jest bardziej odległa, we wstępnych uwagach Strabona można też dopatrzeć się zgodności z przypisywanym przez Stobajosa¹³ stoikom wyliczeniem trzech typów dobrego życia: królewskiego, politycznego i naukowego; każde z nich ma inne obowiązki i źródła dochodu, ale każde powinno opierać się na cnocie¹⁴. Zadaniem polityka nie jest dochodzenie przyczyn – tym zajmuje się filozof. Sam Strabon przy omawianiu poglądów poszczególnych filozofów sporo miejsca poświęca filozofii politycznej¹⁵, która najwyraźniej wydaje mu się szczególnie interesująca.

FILOZOFIA I FILOZOFOWIE W KONTEKŚCIE SPORU STRABONA Z ERATOSTENESEM

Uwagi Strabona o filozofii przeplatają się w tekście z jego polemiką z Eratostenesem w sprawie wiarygodności Homera – nie może więc dziwić, że w niektórych z nich można się dopatrzeć argumentacji w homeryckim sporze. Strabon, który uważa Homera za filozofa (1.1.1), przekonany jest, że eposy homeryckie są wiarygodnym źródłem informacji geograficznych, nawet jeśli powstały tak dawno, że należy przyglądać im się krytycznie, biorąc pod uwagę postęp wiedzy o świecie od czasu ich spisania (1.2.30-31, 3.2.12 i.a.). Dla Strabona nie ulega wątpliwości, że Homera charakteryzowała czyniąca go (w ujęciu stoickim) filozofem πολυμάθεια, którą posługiwał się przy pisaniu swych eposów, nadając im wartość edukacyjną; według autora *Geografii* Homer to autor, w którego poezji zawsze znajduje się ziarno prawdy: „ἀεὶ τοὺς μύθους ἀπὸ τινῶν ἱστοριῶν ἐνάγων” (3.2.12). Eratostenes, przeciwnie, uważa Homera po prostu za poetę, piszącego z zamiarem poruszenia odbiorców (ψυχαγωγία), a nie nauczania ich (διδασκαλία) (1.1.10). Strabon, w przeciwieństwie do Eratostenesa, uznaje, że Homer to zarówno poeta, jak i filozof, a jego zamiarem była zarówno ψυχαγωγία, jak też διδασκαλία (1.1.10, 1.2.3).

Przyczyny niezgody Strabona z Eratostenesem w sprawie interpretacji Homera są złożone, ale pośród innych na pewno ma ona kontekst filo-

¹³ *SVF* III.686.

¹⁴ A. Erskine, *The Hellenistic Stoa: Political Thought and Action*, Ithaca: Cornell University Press 1990, s. 65.

¹⁵ N. Gresens, *Genres of History in Strabo's Geography*, praca doktorska, Indiana University 2009 <http://gradworks.umi.com/3380153.pdf> (dostęp: 25.08.2012), s. 48.

zoficzny. Wielokrotnie dostrzegano związek tego sporu z poglądami filozoficznymi obu uczonych i wynikającymi z nich różnicami w uznawanych przez nich regułach interpretacyjnych: Strabon, zgodnie z tradycją stoicką, miał skłaniać się ku interpretacji alegorycznej, za wszelką cenę doszukując się u Homera prawdy, natomiast platonik Eratostenes nieufnie odnosił się do literatury jako nośnika prawdy o świecie. Często zauważa się przy tym trudność sprzeciwienia się w tej kwestii greckiej tradycji traktującej Homera jako podstawę wszelkiego wykształcenia; to, że Eratostenesowi udało się jej oprzeć, Pfeiffer¹⁶ przypisuje oryginalności jego metod, zaczerpniętych z nauk formalnych i przyrodniczych.

Nawet jeśli nie jest oczywiste¹⁷, że stoicy byli zwolennikami interpretacji alegorycznej (sam Strabon tylko raz (1.2.7) określa Homera jako ἀλληγορῶν, wymieniając „alegoryzowanie” w zestawie retorycznych ozdobników mających uatrakcyjnić odbiór tekstu), to poglądy filozoficzne Strabona nadal odgrywają istotną rolę w jego argumentacji. Autor *Geografii* broni nie tylko konkretnego sposobu interpretacji Homera, ale też konkretnej, przedstawionej wyżej, wizji filozofa, innej niż ta, którą mógł mieć Eratostenes – stoicki odstępca, uczeń sceptycyzującego Akademika, Arkesilaosa¹⁸.

Źródłem nowego w Akademii sceptycyzmu Arkesilaosa – nauczyciela Eratostenesa – prócz opozycji wobec stoickich poglądów Zenona, była nowa interpretacja poglądów Sokratesa przedstawionych w dialogach Platona¹⁹, uwypuklająca pojawiającą się w nich negację optymizmu poznawczego. Taki właśnie optymizm, w naiwnym wydaniu, przejawia Ion, reprezentujący krytykowany przez Eratostenesa i kontynuowany przez Strabona pogląd o wszechstronnej wiedzy Homera, ośmieszony przez platońskiego Sokratesa. Do takiej też sceptycyzującej interpretacji pasuje jednoznacznie negatywny u Platona – mimo wyrafinowanej stylistycznie formy samych dialogów – obraz poezji jako nośnika prawdy, na pewno znany Eratostenesowi, w którego twórczości i poglądach filozoficznych platonizm odgrywał istotną rolę²⁰. Choć sam Eratostenes zajmuje się zarówno poezją, jak i filozofią,

¹⁶ R. Pfeiffer, *History of Classical Scholarship: From the Beginnings to the End of the Hellenistic Era*, Oxford: Clarendon Press 1968, s. 166.

¹⁷ A. A. Long, *Stoic Studies*, Cambridge–New York–Melbourne: Cambridge University Press 1996, s. 60-61.

¹⁸ Pfeiffer, *History of Classical Scholarship*, s. 154.

¹⁹ Long, *Stoic Studies*, s. 13-17; H. Thorsrud, *Arkesilaus and Carneades*, w: *The Cambridge Companion to Ancient Scepticism*, red. R. Bett, Cambridge–New York: Cambridge University Press 2010, s. 59-61.

²⁰ F. Solmsen, *Eratosthenes as Platonist and Poet*, „Transactions and Proceedings of the American Philological Association” 73 (1942), s. 201.

według niego samo zajmowanie się poezją nie czyni nikogo filozofem. Inaczej uważa Strabon, dla którego poezja to *πρώτη φιλοσοφία* (1.1.10) – pierwotna forma filozofii, uświęcona tradycją i pozwalająca przekazywać wiedzę o świecie tym, dla których filozofia jest zbyt trudna.

Mimo wielu oznak sceptycyzmu w poglądach Eratostenesa, wiadomo, że zajmował się on z powodzeniem zagadnieniami z zakresu licznych dziedzin wiedzy, a Strabon, jak kilkakrotnie zaznacza w *Geografii*, darzył go dużym poważaniem jako matematyka i geografą. Sceptycyzm uczonego z Kyreny, jak można wywnioskować z polemicznych wypowiedzi Strabona, wyrażał się przede wszystkim w negatywnej odpowiedzi na pytanie o wzajemne powiązanie wszystkich naukowych zagadnień w ramach jednoczącej je i wykorzystującej dla potrzeb etycznych filozofii – powiązanie odgrywające istotną rolę w bliskiej Strabonowi tradycyjnej greckiej edukacji. To właśnie Eratostenes miał być pierwszym uczonym, który określał się jako *φιλόλογος* (Suet. *De Gramm.* 10), a – jak pisze Janina Gajda-Krynicka – „termin *φιλόλογος* należy rozumieć jako swego rodzaju opozycyjny wobec określenia *φιλόσοφος*, kojarzącego się w środowisku aleksandryjskim z filozofią w jej znaczeniu Arystotelesowym, pojmowaną jako wiedza o pierwszych zasadach i przyczynach, obejmującą swym zakresem całokształt wiedzy o rzeczywistości fenomenalnej i pozafenomenalnej; termin *φιλόλογος* w środowisku aleksandryjskim oznaczał uczonego, który uprawia jakąś konkretną dyscyplinę naukową”²¹.

Wizja filozofii i filozofów w dziele Strabona stanowi zatem świadectwo współwystępowania w czasach jej autora dwóch różnych koncepcji filozofii i roli filozofa: według jednej z nich *φιλόσοφος* to mędrzec, który działając w ramach konkretnej szkoły przekazuje innym swą znajomość sztuki życia, a według drugiej – wszechstronny uczoney. Autor *Geografii* traktuje te koncepcje łącznie, przypisując filozofom rolę badaczy, ale także nauczycieli i wychowawców w stosunku do odbiorców ich dzieł. Spór Strabona z Eratostenesem pokazuje możliwe konsekwencje takiego ujęcia dla metodologii poszczególnych dziedzin wiedzy, która w czasach obu uczonych dopiero zaczynała się formować, ale także dla samej filozofii, podlegającej istotnym przemianom w związku ze stopniowym oddzielaniem się od niej nauk szczegółowych.

²¹ J. Gajda-Krynicka, *Piśmiennictwo filozoficzne epoki hellenistycznej*, w: *Literatura Grecji starożytnej*, t. II: *Proza historyczna – krasomówstwo – filozofia i nauka – literatura chrześcijańska*, red. Henryk Podbielski, Lublin: TN KUL 2005, s. 775.

BIBLIOGRAFIA

- Chroust A.-H.: Philosophy: Its Essence and Meaning in the Ancient World, „The Philosophical Review” 56 (1947), z. 1, s. 19-58.
- Dueck D.: Strabo of Amasia: A Greek Man of Letters in Augustan Rome, London–New York: Routledge 2000.
- Erskine A.: The Hellenistic Stoa: Political Thought and Action, Ithaca: Cornell University Press 1990.
- Gajda-Krynicka J.: Piśmiennictwo filozoficzne epoki hellenistycznej, w: Literatura Grecji starożytnej, t. II: Proza historyczna – krasomówstwo – filozofia i nauka – literatura chrześcijańska, red. H. Podbielski, Lublin: TN KUL 2005.
- Gresens N.: Genres of History in Strabo’s Geography. Praca doktorska, Indiana University 2009, <http://gradworks.umi.com/3380153.pdf> (dostęp: 20.04.2012).
- Jordan W.: Ancient Concepts of Philosophy, London–New York: Routledge 1990.
- Kim L.: Homer between History and Fiction in Imperial Greek Literature, Cambridge: Cambridge University Press 2010.
- Long A.A., Sedley D.N.: The Hellenistic Philosophers, t. 1: Translations of the Principal Sources, with Philosophical Commentary, Cambridge–London–New York–New Rochelle–Melbourne–Sydney: Cambridge University Press 1987.
- Long A.A.: Stoic Studies, Cambridge–New York–Melbourne: Cambridge University Press 1996.
- Pacewicz A.: Strabon, *Geografia* XVII 1, 36, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Classica Wratislaviensis” 2007, nr 27 (2972), s. 89-95.
- Pfeiffer R.: History of Classical Scholarship: From the Beginnings to the End of the Hellenistic Era. Oxford: Clarendon Press 1968.
- Platon: Dialogi, tł. W. Witwicki, t. I-II, Kęty: Wydawnictwo Antyk Marek Derewiecki 2005.
- Roseman Ch.H.: Reflections of Philosophy: Strabo and Geographical Sources, w: Strabo’s Political Geography: The Making of a Kolossourgia, red. D. Dueck, H. Lindsay, S. Potheary, New York: Cambridge University Press 2005.
- Schenkeveld D.M.: Strabo on Homer, „Mnemosyne”. Fourth Series 29 (1976), z. 1, s. 52-64.
- Sihler E.G.: Strabo of Amaseia: His Personality and His Works, „The American Journal of Philology” 44 (1923), z. 2, s. 134-144.
- Solmsen F.: Eratosthenes as Platonist and Poet, „Transactions and Proceedings of the American Philological Association” 73 (1942), s. 192-213.
- Stoicorum veterum fragmenta [skrót: *SVF*], t. II-III, red. I. ab Arnim, Studgardt: B.G. Teubner 1964.
- The Geography of Strabo, tł. H.L. Jones, t. I-VIII, London–Harvard: William Heinemann Ltd., Harvard University Press 1923 oraz wznowienia: 1959-1969.
- Suetonius, tł. J.C. Rolfe, t. II, London–Harvard: William Heinemann Ltd., Harvard University Press 1914.
- Swieżawski S.: Dzieje europejskiej filozofii klasycznej, Warszawa–Wrocław: Wydawnictwo Naukowe PWN SA 2000.
- Thorsrud H.: Arcesilaus and Carneades, w: The Cambridge Companion to Ancient Scepticism, red. R. Bett. Cambridge-New York: Cambridge University Press 2010.
- Wróbel M.: Strabon o Arystotelesie i jego dziełach, „Acta Universitatis Wratislaviensis. Classica Wratislaviensis” 1996, nr 20 (1877), s. 37-50.

PHILOSOPHERS AND PHILOSOPHY
IN STRABO'S *GEOGRAPHY*

Summary

Strabo of Amasia in his *Geography* often mentions philosophers, under whose name he includes the thinkers related to particular schools as well as Indian and Egyptian priests, Celtic druids, and Homer — the only poet referred to in the *Geography* as philosopher. In the narrower meaning, Strabo gives the name of philosophers only to the first group, but in the broader sense he includes all universal scholars, in accordance with the Stoic understanding of philosophy; the introduction to the *Geography* reflects also a general view of the Stoics that ethics stems from the natural sciences. The remarks in the introduction which concern philosophy serve also Strabo's polemical goals in his dispute with Eratosthenes of Cyrene about the credibility of Homeric epics as a source of geographical and historical knowledge: Eratosthenes, a Platonist under the influence of Academic skepticism, claims that poetry aims at entertaining and not at educating, whilst Strabo, a convinced Stoic, takes poetry to be the first form of philosophy which allows for delivering the truth about the world to unlearned recipients. Philosophical differences of Eratosthenes and Strabo are also connected with their different perception of the role of particular disciplines — Eratosthenes separated them from each other, but Strabo, in accordance with the traditional view, united them in service of philosophy, which teaches the art of achieving happiness in one's life and thus is the most important area of knowledge.

Summarized by Sylwia Wilczewska

Slowa kluczowe: Strabon, Eratostenes, Homer, stoicyzm, sceptycyzm, filozof, filozofia.

Key words: Strabo, Eratosthenes, Homer, stoicism, skepticism, philosopher, philosophy.